

Da verdenskrigen kom til Ørum.

Erindringer fra Ørum Sønderlyng, delvis set med barneøjne,
hovedsagelig fra perioden 1940 - 1945.

*Skrevet i foråret 2015 i anledning af 75 året for besættelsen og 70 året for befrielsen.
Oprindelig skrevet til min familie, men blev givet til brug i en af Viborg Stifts Folke-
blad redigeret version, som blev trykt i VSF den 7. og 8. april 2015.
Tjeleegnens Lokalhistoriske Arkiv fik ligeledes et eksemplar.*

Jeg blev født i 1935, og voksede op på den vej, som i dag hedder Vestergade i nr. 20, min mor hed Martha, og min far hed Peter Nielsen, oftest kaldet den store skomager, han havde skomagerværksted, alm. og ortopædisk, samt butik i kælderen.

Ps. Der var to skomagere i byen, den anden, skomager Frandsen, var den lille skomager, han boede i nr. 10, skomagernes børn blev kaldt Store Sko eller Lille Sko "til efternavn". På jysk hed min legekammerat Arthur Bette Skow, jeg hed Torben Stur Skow, barberens Erling og malerens Bendt var også blandt vennerne, de boede i det der blev nr. 8 og 6, og så var der Tom på Vingevej 14. I øvrigt betjente skomager Frandsen også kirkeorglets blæsebælg og spillede diltant.

Den 9. april 1940 om morgenen stod jeg på en stol, min mor var ved at ordne noget ved mit tøj, da vi hørte støj, vi åbnede vinduet og så, at det var nogle fly højt oppe og langt mod øst, de fløj nordpå. Vi så dengang stort set aldrig et fly, så min far gik ud til vejen, hvor han mødte cementstøber Christensen (nu Vestergade 28), og han sagde til min far, at det var tyskerne, der var kommet. Det troede min far ikke på, men et øjeblik efter kom et rigtig stort fly, med det tyske nationalsymbol, det sorte kors markeret med hvide striber under vingerne, det fløj lige over vort hus og så langt nede, at nogle børn længere henne af vejen kunne se piloten, som de vinkede

til, og han vinkede tilbage, fortalte de. De var selvfølgelig ikke klar over situationens alvor, men det var min far nu. Der var ingen tvivl, tyskerne havde besat Danmark.

De første tyske soldater ankom til Ørum sidst på eftermiddagen, og et par dage efter kom der mange. De opførte dem pænt lige fra begyndelsen, de ønskede steder at overnatte og blev anvist missionshuset, forsamlingshuset samt på nogle gårde, hvor de lånte halm til at sove i. Langt de fleste tog af sted igen efter et par dage, men først ryddede de op og bragte halmen tilbage, hvor de havde hentet det. Der blev straks stillet antiluftskyts op på vandbeholderen ved Veldsvej.

Regeringen har beordret mørkelægning over hele landet fra og med mørkets frembrud i aften og indtil videre, stod der i avisen tirsdag den 9 april. Vi købte sorte rullegardiner, og gadelyset blev slukket for de næste fem år; lyset måtte jo ikke kunne ses fra luften.

Cyklerne, og de få biler der var dengang, skulle have hætter på lygterne med en meget lille vandret sprække, hvor lidt lys kunne komme ud, de var sorte og var lavet af noget som lignede voksdug, de havde en elastik syet i en trens rundt i kanten, lige til at trække over lygten. Cyklernes bagskærme blev malet hvide, så de nemmere kunne ses, det samme blev også hver andet kantsten, det nederste af el og telefonmasterne og andre ting, som var svært at se i mørket, folk som færdedes i mørke, skulle bære hvidt armbind. Der var forbud mod at bruge lommelygter, vi havde dog en med, når vi færdedes ude i mørket.

Bemærk på billedet, hvor min broder og jeg står med cyklen, de hvidmalede kantsten, og langt henne i venstre side af vejen skimtes en telefonmast, som på nederste del er malet hvid. Det ser ud til, at min far har glemt at male min bagskærm, men jeg kørte jo heller ikke ude efter mørkets frembrud.

Ganske få dage efter at tyskerne overskred den dansk-tyske grænse, cyklede min far ned hvor de danske soldater havde kæmpet mod den tyske overmagt. Han måtte se stedet og tale med folk, der var vidne til slaget; det berørte ham naturligvis dybt. Han blev bl.a. fortalt, af nogle der var vidne til den korte kamp, at en af de sårede soldater måtte flyttes væk fra kamppladsen på en dør, som de havde hægtet af. Han tålte ikke at blive løftet uden det faste underlag.

Det var en forgæves kamp de kæmpede, ordren til overgivelse nåede ikke frem fra København i tide, fjernskriverne var afbrudt, de tyske tropper kontrollerede allerede telefonledningerne ved Lillebæltsbroen.

Der blev udstedt rationeringsmærker, man måtte gerne bytte men ikke handle med dem, det blev de meget, bl.a. på den sorte børs. Jeg var engang med min far i Viborg for at hente materialer til værkstedet hos læderhandler Karl Sørensen i St. Sct.

Mikkelsgade. Vi var nede på de underjordiske toiletter på Hjultorvet, der var nogle sortbørshandlere, som bl.a. solgte rationeringsmærker, der var også amerikanske cigaretter til 1 kr. pr stk.

Da der blev mangel på mange varer, og mange var villige til at betale overpriser for disse, blev der indført maksimalpriser, for at også de mindre bemidlede havde mulighed for at få del i disse varer.

Mange danskere var dengang i forvejen ret selvforsynende, især på landet, mange havde selv en have, nogle af dem der ikke havde det fik en kolonihave, hvor de kunne dyrke frugt og grøntsager. Vi havde så stor en grund, at den næste ejer kunne sælge en byggegrund fra. Der var mange frugttræer og buske, jeg husker stadig træer som den gode gamle sort der hed Skovfogedæbler, desuden havde vi høns og kaniner. Prydhaven og græsplænen var derimod meget lille, nyttehaven fik første prioritet.

I kælderen havde vi et saltkar lavet af træstave, holdt sammen med metalbånd, det var en af måderne, man opbevarede kød på, der kom sommetider en kvart eller halv gris i saltlagen, skanken blev ofte røget i karetmagerens skorsten. Den hang på vægen, dækket mod støv med papir, i nedgangen til kælderen, hvor min mor hentede den, når hun skulle skære pålæg af den.

I min kones barndomshjem havde de en brønd, hvor de med et hejseværk firede en spand ned efter vand, om sommeren hang der også en anden spand, med de madvarer, som man i dag har i køleskabet, der nede var en temperatur, der passede til formålet.

Alle udenlandske varer forsvandt fra hylderne, også efterhånden dem bag disken, der kom mange forskellige surrogater frem i stedet. Der kom "rosiner", som var lavet af rabarber, smørepålæg som var lavet af gulerødder, Ramona hed det, det smagte rigtig godt. Ligeså kaffe, "- det er Richs, der drik's, - det er Danmark's der duer", to dengang så kendte reklamer for kaffesurrogater, der smagte "næsten" af kaffe, det var bl.a. lavet af roer, byg og cikorierødder. Kaffesurrogaterne blev, i den sidste del af krigen, også rationeret. Min mor købte Rich's, deri var der billeder, som børn samlede på, og med melklister satte vi dem i et dertil hørende album.

Ps. Melklister brugte vi bl.a. også til vore fotografier, når vi satte dem i album, og teksten blev skrevet neden under. I dag er de fleste af billederne faldet ud, og vi ved ikke hvor mange af dem hører til.

Engang havde min far fået en cigar, som han ville ryge. Den smagte ham åbenbart ikke, så han pillede den fra hinanden, det viste sig, at ombladet var lavet af brunt papir.

Tobaksplanter var der mange der dyrkede i haven til eget forbrug. En af mine kammeraters far havde tobaksblade, trukket på ståltråd, hængende oppe på loftet, det forsynede Tom og jeg os med til vore legetøjspiber, indtil det blev opdaget, så var det slut.

Tom Bjerring Pedersen, hvis forældre var Lykke og Thorvald, nu Vingevej 14, hjalp til på Rasmus Karups gård allerede medens han gik i skole, og fortsatte også derefter på fuld tid. Han kom ud at "tjæne", som det hed. Så tog han på søfartsskole i Marstal og fik derefter hyre ved DFDS. Han steg i graderne fra karl på landet til

kaptajn på en af englandsbådene. Det var helt godt klaret.

Ps. Den 13. januar 1984 var Tom meget uheldig, da DFDS skibet Dana Optima, som han havde ansvaret for, fik motorstop i en brandstorm i Nordsøen, og 80 tromler med gift blev skyllet overbord.

Skibet drev, med fare for at ramme de danske olieinstallationer, og efter en længere periode kom motoren delvis i gang, og skibet "haltede" langsomt til Esbjerg. 66 af tromlerne blev ved en tilfældighed fundet og senere bjerget. Flere lande var med eller parat til at hjælpe i en redningsaktion. I en større artikel fra Jyllands Posten kan man læse om redningsaktionen. Den findes på arkivet.

På Vingevej, lige ved svinget, boede også den kloge kone, der blev sagt om hende, at hun en dag havde mødt præsten, og var kommet til at sige du til ham, og det undskyldte hun, og sagde så: "Ja, jeg siger jo du til Vor Herre, så kan jeg vel også sige det til Dem". Denne episode kom jeg i tanke om, da en journalist, ved dronningens 75 års fødselsdag kom til at sige du til hende og fik en lille røffel for det.

Mange biler blev klodset op, det var kun nødvendig kørsel, der kunne købes brændstof til, som f.eks. lægen, dyrlægen, jordmoderen, udrykningskøretøjer mm. Næsten alle lastbiler, fik monteret en gasgenerator, som skulle tændes op i god tid, før bilen kunne starte. Generatoren lignede en kakkelovn, der blev fyret med bøgeklodser ovenfra, og som, ved en ufuldstændig forbrænding, dannede gasser, særlig kulilte, der efter at have passeret en køler, der var monteret foran bilens køler, og et filter, blev ledt til motorens indsugning.

I stedet for at køre med flydende brændstof i tanken, kørte man nu med fast brændstof i sække på ladet. Når det var tid at fylde brænde på, åbnede man lågen, og med en jernstang, fik man gløderne til at falde sammen, så der igen var plads til nogle sække brænde. En lastbil kunne ca. køre 50 - 60 km. på en fyldning, de kunne heller ikke køre særlig hurtig, ca. 30 - 40 km. i timen. Man så meget ofte drenge, når de skulle vise sig, overhale lastbiler på cykel, andre - også voksne - tog fat i bilerne, så de var fri for at træde.

Opklodsningen var heldigvis før Marchall-hjælpen skaffede de grå Massey Ferguson traktorer til landet, der fandtes dog førkrigstraktorer, dem med jernhjul, der fik gasgeneratorer monteret. Landmændene havde jo stadig deres heste og vogne, som de kunne bruge. Den mest brugte, var den stive arbejdsvogn med sidefjæle og jernringe omkring træhjulene. De kunne rigtig støje, især når de kørte på Viborgs brosten. Der var også nogle, der havde en jumbe, en lille enspænder personkøretøj med to høje smalle træhjul med en massiv gummiring. Om vinteren hændte det, at man så en kane trukket af en hest med bjælder. Og der var Tjele Gods, som bl.a. havde en karet med uniformeret kusk, den blev trukket af et firspand, og blev bl.a. brugt til at hente gæster på stationen i Ørum. Tjele Gods havde både mange og forskellige vogne.

Endelig var der også vognmand Martin Pedersen, der boede ved hjørnet af Østergade og Præstegårdsvej. Han havde en særlig vogn. Man kan måske, med et moderne ord, kalde den for en hybridvogn. Det var et lad, som var monteret på et chassis fra en bil, køretøjet blev trukket af to flotte og kraftige heste. Martin Pedersen var en flink mand, han gav gerne børn en køretur i vognen.

Rejsebuddets bil var blandt bilerne der var klodset op. Den måtte vi børn gerne lege i. Selv kørte han nu med toget.

Når Ørum-borgerne havde et ærinde i Viborg, bad man Aksel Jensen, som var rejsebud, ordne det. Min far fik ofte bud med fra læderhandleren.

Min far klagede over kvaliteten af materialerne han købte til reparation af fodtøjet, f.eks. fik han noget "gummi" hjem. Det lugtede meget grimt og var overhovedet ikke af gummi. Jeg husker en kunde som sagde, at han troede, at det var lavet af døde russere. Hvad han mente med det, vidste jeg ikke - men små kopper har jo også ører, det blev lagret i hukommelsen.

Mine forældre købte tørv fra mosen syd for Ørum. De var lagt ud i græsset for at tørre. Vi var der nede for at vende tørvne nogle gange, og senere stakke dem. Vi fik dem kørt hjem, når de var tørre nok. Jeg husker, at de købte 10.000 tørv om året. Jeg ved ikke, om der ikke var tørv nok, for vi fyrede også med brunkul. Det var våd, når vi fik det hjem, og det resulterede i, at mange fik løbesod i skorstenene. Det trængte gennem væggen og lugtede fælt, og det var ofte skyld i skorstensbrande. Det skete både i min kones og mit barndomshjem. Der blev ikke sendt bud efter brandvæsenet, der blev blot holdt øje med branden, til det var brændt ud.

Ps. Da vi arbejdede i tørvemosen, husker jeg specielt, at der var mange storke dernede.

Når jeg nu til dags læser artikler af dem der gerne ser brændeovne skrottet pga. forureningen derfra, tænker jeg ofte på, at man må være heldig at have overlevet ens barndom med de mange kakkellovne, komfurer og centralvarmekedler uden Svanemærket, der brændte forurenede brændsel af, som specielt brunkul er, samt alt mulig andet affald der kunne brænde, f.eks. træ med maling og lign.

Skolen fik mange tørv hjem til de to store kakkellovne i klasserne. De blev anbragt i tørvehuset, Læreren lovede os tærsk, hvis vi gik op i tørvne og trådte dem til smuld. Det "kom jeg til", og jeg fik en endefuld.

Eleverne skulle sørge for at bære brænde ind i klasserne. Lærerne passede kakkellovne. Når lærer Andersen tændte op, kom han hjemmefra med en kulskovl med gløder.

I tørvehuset var der også bygget to toiletter en til pigerne og en til drengene med indgang udefra. Det var lokummer eller dasser, (herefter kaldet toiletter), de bestod af trækasser, som gik fra væg til væg i de smalle rum, og med et hul og et trælåg dertil samt en spand inde i kassen. På vægen hang en rulle af det gule toiletpapir nummer nul nul, om det hed nul nul fordi det var det ringeste af det ringeste, ved jeg ikke, måske var det kaldt op efter sandpapir med samme nummer. Det var lavet af gamle aviser, telefonbøger ol., man kunne finde bogstaver og tal i papiret.

En dag blev drengene, trods lærerens forbud, enige om at bestige tørvne. Vi gik op til pigernes "toilet", og løftede loftsbrædderne op. Når pigerne gik på toilet, var de oftest ikke alene. De hvinede, og vi morede os højlydt, men kun et øjeblik til der var en der råbte: Degnen kommer. Så stormede de andre ud, medens jeg hurtig fik

brædderne trampet på plads og løb ud. Jeg kom lige udenfor, da læreren greb mig i armen, og farten gjorde, at vi drejede en hel omgang, og så var det, at jeg alene måtte tage straffen, for at vi var oppe i tørvæne, han vidste jo ikke, hvad vi havde lavet deroppe, og at det netop var mig, som han var i gang med straffe, der havde løftet loftsbrædderne op på pigetoiletet. Jeg fik tårerne tørret af øjnene i en fart, tog smilet på, og gik hen til kammeraterne, der var løbet op i det fjerneste hjørne af skolegården.

Håndvask efter toiletbesøg var ikke noget vi lærte om i skolen, det ville også være svært, da der ikke var vand med håndvask på "toiletterne", ej heller på skolen, dvs. i den lille klasse var der en vandhane, beregnet til rengøringspersonalet. Det var ikke kun på Ørum Skole, der var sådanne forhold, det var ret almindelig i skoler på landet dengang.

Ps. Toiletterne i hjemmene var ofte heller ikke noget at prale af. Tit var det i et udhus eller et skur udenfor, med et hul i døren der var skåret ud som et hjerte og uden lys og varme. Man fandt derud ved hjælp af en lommelygte eller petroleumslampe, der kunne stå en stump stearinlys og ligge en æske tændstikker derude, papiret var ofte iturevne aviser.

Min kones onkel havde en gård, hvor der i kostalden stod en stol i grebningen bag køerne. Stolens sæde var taget af, så der kun var rammen at sidde på.

Vi havde heldigvis vort toilet i kælderens. - Ak ja, den hygiejne, mere om det senere.

Skolens tørvehus havde så lav en højde, at den var rigtig velegnet til boldspillet Antonius, som vi spillede både i skoletiden og i fritiden.

Vi gik i skole hver anden dag, mandag, onsdag og fredag den ene uge, næste uge var det tirsdag, torsdag og lørdag, om sommeren gik vi fra kl. 7.00 til 13.00, om vinteren fra 9.00 til 16.00. De første tre år blev vi undervist af lærerinde Dorthea Sørensen, og de sidst fire år af lærer Johannes Andersen.

I de små klasser skrev vi også på skiffertavler med grifler, tavlerne havde en træramme uden om, og var på størrelse med en i-Pad, som man jo også kan skrive på, men ellers har de to ting ikke meget mere tilfælles. Vi havde en lille flaske vand og klud med i skole, så vi kunne "viske tavlen ren". Nogle elever, især pigerne, tilsatte ofte lidt farve til vandet, smart skulle det være, også dengang. Senere begyndte vi at skrive med blæk, det var med penne, påsat et penneskaft, som vi dyppede i et blækhus, der stod i et hul i bordet på skolepulten - et møbel hvor bord og bænk var sammenbygget, og beregnet til to elever. Jeg sad elendig i møblet, da jeg havde nogle lange ben.

Da vi endnu gik i de små klasser, oplevede vi en dag efter skoletid, og lige efter at lærerne var gået hjem, at drengene i den store klasse hængte vinduerne af til deres klasse. Vinduesrammerne bestod af mange små vinduer, og nu begyndte de at finde ud af, hvor mange vinduer hver især havde råd til at smadre. Derefter trådte de op på vinduerne, en for en, den eneste fra den lille klasse der var med var "Arthur Betteskow", han havde råd til at træde på et, men han snublede, og smadrede nogle flere.

Efter at der ikke var et vindue tilbage der var hel, læssede de rammerne på en tril-lebør, og kørte dem ned til Jesper Kromand, som bl.a. beskæftigede sig med udskiftning af glas i vinduer. Dagen efter, da vi mødte i skolen, var glasset sat i og rammerne hægtet på plads.

Hvorfor gjorde de nu det? Jo, eleverne i den store klasse havde fundet ud af, at læreren bankede på det samme vindue, hver gang de blev kaldt ind, når timen skulle begynde. En dag pillede de så kittet af vinduet, så glasset ville falde ud, når der blev banket på det. Det opdagede læreren så, før han bankede på det, og han blev sur og sagde bl.a., da de kom ind i klassen, at de selv kom til at betale de vinduer, som de slog i stykker, og de gjorde de så.

Lærer Andersen delte af og til slag ud, f.eks. når vi stod oppe ved tavlen, somme-tider en hel række, og når nogle havde svært ved at løse en opgave, så prøvede han sommetider at banke det ind i hovederne på os, på samme måde som når man "banker på et vindue". Det var dog kun drengene det gik ud over, blandt pigerne, den gang kaldet tøserne, husker jeg kun Anna Brusch, i en sangtime sad hun med hånden under hovedet, hun fik et meget let dask på armen med violinbuen. Havde det været en dreng, så havde det nok kostet en violinbue.

En gang var der en af drengene, som havde fundet en patron. Den blev lagt på en sten, og vi skiftedes til at smide en anden stor sten ned på den, der skete ikke andet, end at patronen blev deform, Vi troede, at det vi gjorde var farlig, men det var sikkert ikke farligere end at stå i nærheden af et kanonslag der eksploderer, patronen skal sidde i et våben for at være farlig, det vidste vi jo ikke.

Lærer Andersen boede skråt over for skolen, og lærerinde Dorthea Sørensen var nabo til skolen, hendes mand Martin drev skolejorden og solgte ost fra Ørum Mejeri fra en bod, som han stillede op på Axeltorv i Viborg om lørdagen.

Hygiejnen igen. Ørum havde allerede i 1902 fået eget vandværk, men i mindre byer omkring Ørum og ude på landet fik mange stadig vand fra en brønd, oftest med udendørs pumpe, så havde man en spand til at stå på eksempelvis en taburet i køkkenet, og på kanten hang en øse. Varmt vand måtte man have f. eks fra kom-furets vandbeholder, hvis der var ild i komfuret, eller en primus. Man kunne også få en aflang vandkedel med fløjte, der passede ind i den øverste låge i kakkelovnen. Personlig hygiejne foregik oftest i køkkenet, børn fik f.eks. et bad på skift i en zink-balje, voksne var mest til etagevask. Der var ikke nogen, af dem jeg kendte, som jeg ved havde en tandbørste. Jeg kom først til tandlæge, da vi var flyttet fra Ørum. Da trængte jeg virkelig også til det, det har kostet nogle (tand)kroner og broer mange år efter. Det var ikke usædvanlig, at pengegaver til konfirmationen blev brugt til at få ryddet munden og få kunstige tænder.

Gårdene havde som regel møddingen midt på gårdspladsen. Der var mange fluer om sommeren, de kom jo også på besøg i køkkenerne, der kunne om sommeren sidde i tusindvis på køk-kenlofterne, det lyder sikkert for de yngre generationer som en grov overdrivelse, tro mig, det er det ikke, de blev bekæmpet med fluesmækkere og fluefangere, nogle strimler med en klæb-

rig sødt lugtende masse, som fluerne, når de landede på dem, blev klæbet fast på. Ofte brugte man en smule sprit i en skål og holdt den op mod loftet, få sekunder efter faldt de ned i skålen, og en rund fluefri plet viste sig på loftet.

Nogle brugte dengang snus eller skråtobak, jeg forestiller mig, at en af grundene kunne være at undgå at ryge, og derved undgå åben ild bl.a. på de brandfarlige gårde, som ofte også havde stråtag. I køkkenet stod der sommetider en spytbakke, som med lidt øvelse kunne rammes nogenlunde med et langspyt, alt efter afstanden.

En anden ting man også havde i køkkenet var en høkasse, det var for at spare på brænde og petroleum. Når maden kom op på kogepunktet, blev gryden sat i høkassen, der kunne det så stå og simre videre. Høkasser er i øvrigt ved at være moderne igen.

Storvask tror jeg hos os var cirka en gang om måneden. Så stod min mor op ved femtiden og tændte op i gruekedlen. Alt foregik manuelt med en vaskevugge, en vaskemaskine, lavet af træ og zink, og med rugbrødsmotor. Man brugte også et vaskebræt til at skruppe særlig genstridig snavs af på. Det var en rigtig hård dag for husmoderen, at stå der med hænderne i lud og vand og særlig om vinteren, også med frost i fingrene.

Nogle steder, særlig på større gårde med plads, stod ofte en tøjrule. Det kunne være en valse, hvor tøjet blev kørt ind mellem to træruller, eller en med en "kasse" fyldt med kampesten, som man kunne trække frem og tilbage på to tykke runde træruller, kaldet stokker, hvorom man vikledede tøjet. En sådan havde de på Christian Eriksens loft, som min mor lånte, og som jeg ofte har været med til at køre frem og tilbage, det var hårdt arbejde.

Min mor fremstillede selv sæbe til tøjvask, det blev lavet af fedt eller talg og lud, det foregik i gruekedlen. Håndsæbe indeholdt før krigen 80% fedtstof, det kom helt ned til 20 %, noget af det som erstattede fedtstoffet var ler, sæben var meget dårlig til det som det var beregnet til.

På vaskedagen var der let mad, der kunne være rester, grød, et eller andet der var forberedt dagen før, det kunne også være hjemmelavet tykmælk. Det var sødmælk med en smule kærnemælk, der stod ved stuetemperatur i tallerknerne et døgn, og blev spist med revet rugbrød.

De fleste var, selv før krigen, vant til at bruge tøj, der var slidt, der var jo ikke så mange penge blandt flertallet af danskere, nu blev det endnu mere nødvendig at genbruge, fordi det var svært at skaffe nyt, og hvis man kunne få noget nyt, var det ofte en meget dårlig kvalitet. Her gjaldt det bare om at få tøj på kroppen, der var ikke noget, som blev kasseret, fordi der ikke var en krokodille el.lign. på trøjen. Skjorternes flipper blev vendt, når de var slidt, strikketøjet blev trævlet op, når det blev for småt til børnene, og der blev strikket nyt af garnet, damestrømper blev masket op, når der var løbet en maske osv. osv. Når vi havde gæster eller var ude, havde kvinderne altid strikketøj med, eller f. eks. strømper der skulle stoppes.

Der var rigtig mange ting som blev anderledes, f.eks. ville man købe en ny gram-mofonplade, skulle man aflevere en gammel, for at få materiale til at lave nye.

Selv om situationen var som den var, husker jeg ikke, at vi børn manglede noget, vi havde det som de fleste børn, men om vore forældre ved jeg, de skulle spare. Maden f.eks., der var to frikadeller eller stykker medisterpølse, eller der var en bøf eller karbonade til hver, men ingen begrænsning på kartoflerne. Vi fik ofte to retter, den anden ret kunne være vandgrød med mos, frugtgrød, fløjlsgød, sagovælling, sødsuppe mm. Ligeså med pålægget, min far kunne være lidt ironisk, hvis han syntes, at vi lagde for meget på brødet, så pegede han på et bart sted og sagde; jeg kan se lidt af brødet lige der, der var ikke begrænsning på rugbrød.

For dem som har oplevet trediverne og fyrrene, har det været så naturlig en ting at spare, som de aldrig glemte, min far kunne også sige det samme om pålægget til sine børnebørn mange år efter.

Første salen i vort hus var udlejet til et ægtepar, det var meget almindelig for nemmere at kunne klare udgifterne. Lejerne var et par ældre mennesker, Christian Nikkel Christensen og hans svenskfødte kone Elvira. De var rigtig flittige, de kartede uld, spandt det til garn på deres spinderok, og strikkede også af noget af garnet. Jeg husker lyden fra rokken i vor stue, måske var der ikke isolering i etageadskillelsen dengang. Jeg var lidt imponeret over, hvordan de sparede på opvasken, når de f.eks. fik brasede kartofler, panden kom på bordet, og de trak så en gaffel tværs over, og delte det til hver især, og spiste direkte fra panden.

Det var der nok heller ikke isolering mellem kælder og stueetagen, for når vi børn lavede for meget ballade i stuen, bankede vor far på en jernbjælke under loftet i værkstedet med sin hammer, det gjorde han ikke mere end to gange, hjalp det ikke, kom han op, det kunne godt blive ubehagelig for os.

Jeg fik nyt undertøj, det "kradsede", jeg nægtede at gå med det. Ligeså med et par lange bukser, vi kaldte stoffet det var lavet af for kradsuld, det var vævet af cellulid, som var fremstillet af træ, der havde fået en særlig behandling, det var jo ikke mere mulig at få bomuld. Tøj, der er lavet af træ, det har man nok svært ved at forestille sig i dag.

Den 27. dec.1940 fik jeg en ekstra julegave, en lillebroder mere, det var selvfølgelig, som med os andre, byens jordmoder fru Sodborg som tog også imod ham.

Min mor havde, lige som de fleste andre gravide kvinder dengang, ikke vist sig ude de sidste måneder af graviditeten.

Hun havde, som ung pige i huset gennem 8 år, passet en dreng som hed Torben, og det syntes hun også, at jeg skulle hedde, og jeg blev den eneste Torben i Ørum, indtil læge Harald Frank fik en søn, der også kom til at hedde Torben, så kunne min lillebror passende komme til at hedde Frank, syntes min mor.

Mine forældre havde nok ønsket en pige, efter at have fået to drenge. Frank er i dag i besiddelse af et brev fra vor mormor, hvor hun skriver til sin datter: Det var vel nok en skuffelse, at det blev en dreng. Det har han aldrig glemt hende for.

Ps. Hr og fru Sodborg havde en "høj gammel Ford", som jordmodermanden kørte sin kone ud til de fødende i. Når jeg tænker tilbage på den, vil jeg tro, at det var en Ford T.

Jeg kan ikke sige mig helt fri for at være en smule beæret over at være opkaldt efter den Torben, som min mor havde taget sig af i så mange år, og hun syntes så godt om, at hun kaldte mig op efter ham. Hans forældre var Johanne Louise og Poul Hintz. Han var kaptajn, hun underviste på Latinskolen, som vi da stadig kaldte Katedralskolen, og de boede i Nørresøhus på Nørresøvej i Viborg. Hintz blev senere oberstløjtnant og var garnisonskommandant den 9. april 1940. Han havde kommandoen i Søgårdlejren. Her måtte han følge det politiske spil fra København, da tyskerne overskred den danske grænse. I filmen "9. april" spillede han af skuespiller Lars Mikkelsen. Filmen havde premiere den 12. marts 2015.

Da jeg læste til el-installatør i Sønderborg i 1962 / 63, besøgte jeg nogle gange familien Hintz, som tilbragte deres pensionisttilværelse der. Det var rigtig flinke mennesker, man følte sig velkommen. Den ene gang jeg besøgte dem var det sammen med mine forældre og min bror Frank. Hintz og min far talte en del sammen om den skæbnsvangre dag. Hintz var meget forbavset over, at min far havde så godt et kendskab til det, der var foregået, da den tyske hær overskred den danske grænse.

Frank tog et billede af Hintz. Hans søn Torben har fortalt, at var det sidste billede, der blev taget af ham. Han døde i 1963, få måneder efter besøget. Min mor og fru Hintz korresponderede med hinanden gennem mange år, lige til fru Hintz døde.

Hverdagene i Ørum varierede ikke meget, jeg tror, at det var hver dag, vi så karetmager Jens Rogild køre til mejeriet med dagens produktion af smørdritler på en tohjulet ladvogn, som han skubbede. Før krigen blev smørret eksporteret til England, nu var det nok Tyskland, som tog sig af det.

Ps. En drittel er både en trætønde som bestod af staver, holdt sammen af tøndebånd lavet pil, og en vægtenhed på 112 engelske pund, svarende til 50,80 kg.

Sognefoged og gårdejer Martin Hammershøjs søn Anton kom hver dag og altid højt fløjtende forbi med en trillebør med mælkejunger på vej til mejeriet, og så var der jo mælkekuskene med deres hestetrukne vogne, der hentede mælken på gårdene. Mejeriet havde butik med mælk smør og ost. Man skulle i flere forretninger, for at købe ind af daglige fornødenheder, mælk for sig, kolonial for sig, brød for sig, kød for sig. Når man hentede mælk, skulle man selv medbringe spand, krukke, eller lignende.

Slagteren er jeg ofte sendt til, for at hente for 25 ører leverpostej.

Købmanden vejede mel, gryn, sukker, salt osv. af i den mængde man ønskede. Fra en skuffe blev f.eks. sukkeret skovlet op i en pose, som til sidst endte på vægten, så mængden kom til at passe. Posen blev sirlig lukket, det tog tid, derefter blev varerne oftest skrevet i en kontobog, og så kunne man betale et beløb af, når man fik løn, så var der ofte en cigar eller andet til kunden, og et bolsje til børn, hvis de var med.

De fleste ting blev vejet af på stedet, til små portioner som bolsjer o.l. blev der lavet et såkaldt kræmmerhus. Det blev lavet af et stykke kvadratisk papir, der blev drejet til en konisk pose, spidsen blev bukket om, varerne blev fyldt i, og kræmmerhuset blev lukket.

Når man skulle til købmand, var det mest brugt at have med til at bære sine ting i en

spånkurv, som var flettet af tynde brede træstrimler og en ditto håndtag.

Skulle man have petroleum til sin primus, havde man selv en petroleumsdunk med. Petroleummet blev pumpet over i dunken fra en tromle i kælderen eller et baglokale, væk fra madvarerne, og dunken blev aldrig stillet på disken. Den blev stillet om til kunderne på gulvet, det kunne ellers komme til at give afsmag i madvarerne, hvis der var kommet et par dråber disken.

Pladsen i købmandsbutikkerne blev udnyttet, under loftet hang der mange ting, f.eks. værktøj, petroleumsdunke, udskiftningsbrændere og rensenåle til primusser, tovværk, petroleumslamper, tøjrepæle og kæde og meget meget mere.

Ps. En primus er et kogeapparat som brænder ved petroleum, og hvor brænderen først bliver forvarmet med sprit, herefter pumper man tryk på beholderen med petroleum, som stiger op i den varme brænder og forgasser, og bliver så tændt af den sidste rest af spritten. Selv om man havde komfur, var den jo ikke altid tændt op, derfor havde næsten alle en primus. Der var to forskellige udgaver af brændere på primusser, en der næsten var lydløs, og en billigere udgave der støjede meget, dens brænder blev kaldt for en spektakelbrænder.

Det var alt sammen før selvbetjeningsbutikkerne. Kunderne måtte pænt vente i køen, til det blev deres tur, men så fik de til gengæld en personlig betjening, og der blev altid snakket meget i butikkerne. Jeg er sikker på, at nogle gik derind, hvor hovedformålet var en snak, og hvor det ikke hastede med at komme ud, når de havde handlet færdig. Den gang kendte man købmanden eller uddeleren og de ansatte, som var der i årevis. I dag, når man kommer i Føtex, Netto osv., bemærker man slet ikke, hvis der næste gang man kommer der, er udskiftet i personalet, det er ingen eller meget få, man kender navnet på.

Uddeleren i Brugsen var Marius Christensen, der var to købmænd, den ene købmand var Blomquist, han havde også mølle, korn og foderstoffer, og den anden var Valdemar Madsen.

Der kom ofte nogle vejfarende forbi og bankede på i Ørum, her tænker jeg på f.eks. skærslippere, klinkere som klinkede porcelæn, som var gået i stykker, nogen som samlede jern og metal, klude, ja selv hundens afgnavede kødben kunne bruges til at lave benmel af, jeg ved ikke, om det var LAB, Landsforeningen For Arbejdsløshedens Bekæmpelse, der stod for indsamlingen. Der var andre som tilbød at kolorere sort hvide fotografier, tegne eller male et maleri af huset. Jeg husker en som af og til kom i butikken og startede med at spørge min far: "Du mangler vel ikke en skrivemaskine". Han solgte blyanter og snørebånd, det var vel en form for tiggeri. Så var der også uldkræmmerne, de kom med en stor bylt med tøj, som de pakkede ud på spisebordet.

Da tyskerne, allerede fra krigens start, begyndte at anlægge flyvepladsen ved Karup, blev der brug for rigtig meget arbejdskraft, i tusindvis af danskere blev hver dag hentet langvejs fra i lastbiler med lukket kasse og monteret med alm. træbænke. 11.000 danskere arbejdede på flyvepladsen i 1941. Jeg husker en ulykke i Viborg, hvor en af bilerne, pga. en defekt pære, de afblændede lygter og de mørke gader, strejfede en kranvogn i Dumpen, en person fra Ørum, Carl Larsen, afgik ved døden, og tre andre kom til skade.

Vi mærkede ikke meget til krigen i Ørum. De få tyske soldater der var i Ørum var flinke, det var nok kun 5 eller 6 stykker fast, og de havde lejet sig ind hos købmand Blomquist, fru Blomquist var født i Tyskland og kunne derfor sproget. De fremmede soldater, der kom til byen og kørte deres lastbiler op foran byens to mekanikere Aksel Brøcher (nu Østergade 2) og Aksel Møller (nu Vestergade 26) for at tage hele deres lager af dæk og slanger, var ikke flinke. Min far og jeg gik hen for at kikke på hos Møller, men det kom til at vare meget kort. En vagtpost pegede på os med sin karabin og råbte: Heraus. Ordren var tilsyneladende ikke til diskussion, det måtte heller ikke være rart for min far stå og se ind i et geværløb, hvor han vidste, at der sad en skarp patron i kammeret, parat til at blive affyret. Jeg var ikke særlig bange, for jeg holdt jo min far i hånden. Vi blev meget hurtige enige om at gå hjem igen.

Det blev også svært at få cykeldæk, man skulle passe på sin cykel, ellers kunne det ske, at den blev den stjålet. Cyklen fandt man som regel igen, den ville jo blive genkendt i vor lille by, men det var uden dæk og slanger, den var blevet skrællet, sagde man. Folk blev kreative, jeg så nogle, der kørte med et tykt reb under dækkene, til erstatning for slange med luft, jeg selv fik massiv gummi på mit forhjul, det var beregnet til barnevogne, det kunne købes i metermål og havde en stålspiral inden i, så vi kunne skrue enderne sammen, cyklen rystede så voldsomt, når jeg kørte på de uasfalterede veje, at skærmene brækkede af.

Ps. Der var kun en asfalteret vej i Ørum, og den var først blevet færdig med kloak, fortove og asfalteret i 1939, den hed da Ny Randers Landevej, normalt bare kaldet landevejen, i dag Østergade og Vestergade, der var heller ikke numre på husene. Vejarbejdet ligger helt tilbage i min hukommelse, men det jeg husker bedst der fra, var damptrømlerne, når de arbejdede eller gik i tomgang. Maskiner har jeg altid være fascineret af, mere end godt er, det kan ses på mine fingre, at de har været for tæt på.

En gang stod min far og brugte pudsemaskinen, og han troede, at jeg stod og sang, men da han ikke kendte melodien, vendte han sig om og så, at jeg stod og hylede, og havde fået tommeltotten ind i lædervalsen, og fingeren var flad som en skosål, så måtte han til læge med mig. Pegefingeren kom senere mellem to tandhjul, til læge igen. En gang, hvor han også brugte pudsemaskinen, kravlede jeg om bag den, for at finde ud af hvad der var oppe under dækslet på motoren, hvor der gik tre ledninger op, nu var det langemands tur, der var 380 volt vekselstrøm, og disse uheld var slet ikke de eneste.

Min far skulle til et faglig møde i Vejle, han tog mig med på sin cykel, det var det længste, jeg da havde været væk fra Ørum. Mødet kedede mig, der blev blæst luftalarm, der skete ikke andet end at taleren stoppere, der var helt ro i salen, indtil alarmen blev afblæst.

Min far fik arrangeret et besøg på Vejle Dampmølle, jeg var vildt imponeret over at se de maskiner. Jeg husker hvordan en maskine, der fra papstykker formede og limede havregrynspakker, fyldte og lukkede dem. Jeg beholdt hænderne dybt nede i lommerne.

Sommerferien lå lidt senere på landet end i byerne, det var for at børnene kunne hjælpe til med høsten; efterårsferien kaldtes kartoffelferie, da hjalp børnene med kartoffeloptagningen.

For os som ikke havde en gård var sommerferien ikke meget andet, end at vi ikke skulle i skole, og så nogle besøg hos familien. Det foregik næsten altid på cykel, og vi var oftest hjemme til aften. Da vi var blevet tre børn, og før jeg kunne cykle så langt, husker jeg, at mine forældre hos mekaniker Aksel Møller lejede en ethjulet anhænger, til at koble på en cykel. I den blev min mindste bror transporteret.

Hvad lavede vi ellers, når vi ikke var i skole. Om efteråret lavede vi roelygter af roer eller kålrabi. vi udhulede dem og lavede øjne, næse og mund, og satte en lysestump i lygten. Om vinteren kælkede vi på bakken nede i krattet eller stod på skøjter på Niels Pinds sø; den var, hvor skolens parkeringsplads er i dag. Jeg husker, at Holger elektrikers søn Poul Erik efter krigen medbragte en tysk stålhelmet, som vi vendte om, skiftede os til at sætte os på den og havde en anden til at skubbe, og man kunne så styre med skøjterne.

Mine kammerater og jeg blev enige om, at vi ville lave bomber og føre krig mod drengene fra Mollerup. Mollerupdrengene fik aldrig en krigserklæring, og vi lavede kun en "bombe". Det var så til gengæld en genbrugsbombe, det har man vidst ikke hørt om før.

Den kom til at bestå af begge sider af det man stryger på fra en tændstikæske, lagt sammen med et par tændstikker imellem, det hele holdt sammen med en elastik. Det blev monteret på et stykke træ, med et par lange søm igennem, så det kunne trykkes fast i jorden, og en lang stærk sytråd, fra min fars værksted bundet til tændstikkerne, den skulle jo være fjernbetjent. Når der så blev trukket i snoren, blev tændstikkerne trukket ud med ild i og ind i en klud væddet med petroleum, havde man dengang kunnet købe fyrværkeri, var der også blevet monteret en såkaldt kineser eller et kanonslag, der manglede jo noget til at give et knald. Vi prøvede den af flere gange, den virkede, men der var også mange forsagere, men sjovt var det.

Vi fik jo ikke som i dag, en masse dyrt legetøj, vi måtte så selv lave det, fantasien fejlede ikke noget. Vi skar hyldebøsser, pilefløjter, lavede slangebøsser, buer og pile, ja selv en cykelfælg, som vi løb efter med en pind til at styre den med, var ok for os.

Da den tyske krigsmaskines lykke begyndte at aftage, og tyskerne mente at kunne forvente en invasion af Jylland af de allierede, udstedte værnemagten et påbud om, at alle i Jylland over 16 år, fra juli 1941, skulle bære "ausweis", et identifikationskort af pap med foto, påbuddet kom til at gælde for hele Danmark i maj 1944.

Min far fotograferede meget, og havde derfor et af de bedre fotografiapparater. Med det stillede han sig i nogle dage op ved sadelmager Eskildsens gavl og tog portrætter af byens borgere til id-kortene, når de kom fra arbejde. Hvorfor han lige stod lige der, ved jeg ikke, men det var måske der, bilerne fra Karup standsede. Børn skulle også bære et kort, det kunne bukes sammen, så det blev kvadratisk, og der var hul til en snor og til at hænge om halsen, det var uden foto, og forældrene udfyldte det selv. Til daglig brugte vi dem aldrig, det var kun, hvis vi forlod byen, vi

havde det om halsen.

Min bror og jeg var ofte på stationen. En dag henvendte lokomotivfører Jacobsen sig til os, han vidste, at vor far var skomager og spurgte, om vi kunne skaffe noget gummiaffald til ham og hans kollegaers træskostøvler. Det gjorde vi, og hver gang vi kom med en tømt havregrynspakke, fyldt med det ønskede, havde vi en ranger-tur til gode, så når der skulle hentes eller bringes vogne på sidesporet, var dagen reddet. Vi fik lov at "køre toget" og bruge fløjten.

En dag kom der tusinder af soldater gennem byen. De gik øst på, flest gående, en del på hesteryg, der var kun få køretøjer. På et tidspunkt stoppede de for at spise fra deres medbragte feltkøkkener. Jeg stod på fortovet og så på, da en soldat ville vinke mig over til sig, men jeg gik ind og sagde ikke noget. Senere gik min to år yngre bror Jørn ud, ham blev der også vinket efter, og han gik over til soldaten. Han fik en krone af ham, og så pegede han mod Jane's butik, (nu Vestergade 7), som også solgte slik, da ærgrede jeg mig lidt. Måske havde soldaten en lille dreng eller pige derhjemme i Tyskland, som han savnede og ville så være god ved os.

1 kr. var mange penge, min farfar Jørgen Nielsen, kaldet Jørgen Visti, lavede træsko på min fars værksted. Han boede på alderdomshjemmet, (nu børnehaven Søgården, Vingevej 12), når han f.eks. havde glemt sine briller, og jeg hentede dem, fik jeg normal 2 eller 5 øre for det, en is kunne man købe for 10 øre.

På et tidspunkt flyttede min far radioen ind i "den pæne stue", nu begyndte vi, en genbo min far og jeg, at lytte til BBC's udsendelser til Danmark om aftenen kl. 18.15. Vi lagde os på gulvet nær radioen, det eneste lys i stuen var radioens skalalamper. Den dag i dag husker jeg stadig, hvordan udsendelserne blev introduceret, først med tre slag på en pauke, og et på en anden i et højere leje, bom bom bom boom, som gentoges. Det var morsetegnet for V, tre prikker og en streg, V for Victory, derefter blev der spillet lidt af Prins Jørgens March, som så blev fadet ned og speakeren sagde: Her er London, BBC sender til Danmark, vi sender på 19, 31, 41 og 1500 meter båndet - så startede udsendelsen og tyskernes støjsendere. Efter nyhederne, som var de eneste medier, som vi stoledede på, kom så sær-meldingerne til modstandsfolkene. Det viste sig senere, hvorfor min far også skulle høre dem. Når det var slut, blev radioen stillet tilbage på langbølgesenderen i Kalundborg, nyhederne fra BBC fortsatte da på andre sprog.

En nat blev vi vækket af et ordentligt drøn. Der var lavet sabotage mod karetmager Jens Hartvigs værksted, som brændte. Han lavede lukkede kasser, som blev monteret på tyskernes lastbiler til transport af soldater. Så var det stoppet for en tid. Tyskerne satte herefter vagt på.

Da politiet blev interneret af tyskerne den 19 september 1944, blev der dannet et vagtværn af mænd fra byen. Der blev lavet en vagtplan, hvor man skiftedes til at gå vagt om natten, to og to, forsynet med regnfrakker, armbind og gummiknipler. Gummikniplerne var lavet af svær dampslange med en rundstok af træ inden i samt en strop til håndledet. Når vagterne så gik og kedede sig, slog de ofte på ting som el og telefonmasterne, og så knækkede rundstokken. Det var bl.a. min fars job at forny den. Vagterne skulle se efter folk med uhæderlige hensigter, og om mørklægningen var i orden.

På et tidspunkt var der nogle unge mennesker som demonstrerede rundt i landet, også i Ørum, ved at gå med en strikket hue, det var faktisk en rund kalot strikket i Royal Air Forces runde logo's farver, rødt, hvidt og blå. Det var noget, som startede efter RAF's angreb på B & W i 1941. Tyskerne krævede, at det danske politi forbød det. Der var vidst ikke nogen som fik problemer for det i Ørum, men det var der andre steder i landet. De tyske soldater i Ørum ønskede nok at være flinke, og "så det slet ikke".

Dr. Werner Best beordrede udgangsforbud, også kaldet spærretid, jeg mener, at det var mere end en gang, det gjaldt fra kl. 20.00 og til 05.00. det skete bl.a. i forbindelse med folkestrejken i 1944.

Jeg fik skarlagensfeber i 1944, og blev indlagt på Viborg Sygehus. Få dage efter kom min yngste broder Frank der også, jeg havde smittet ham. Det var før penicillin blev almindelig kendt, så det betød 6 - 7 uger i isolation. Når vore forældre kom på besøg, foregik det på en svaegang uden overdækning, de stod uden for vinduerne, og vi måtte tale sammen gennem glasset. Hvis man f.eks. ville sende et brev, skulle alle fire hjørner klippes af, så der kunne blæses desinfektionsmiddel gennem kuverten.

Her mærkede man mere til krigen, da der sommetider var luftalarm. En morgen var vore senge trukket hen til døren, og der stod de i en halvkreds, så det var nemmere hurtigt at få os i beskyttelsesrum, og også for at få os længere væk fra vinduerne. Vi kom ikke i beskyttelsesrum, medens vi var der.

Der var både voksne mænd og drenge på stuen; vi kedede os alle. De voksne betalte ofte en anden dreng og jeg for at slås på gulvet. Den der vandt, fik f.eks. 10 øre eller lidt slik. Oversygeplejersken forbød det, hende måtte vi så også holde øje med, så hun ikke så det. Vi havde ikke vort private tøj, kun en lang hospitalsskjorte og undertøj havde vi på. Kun i starten erindrer jeg, at jeg følte mig syg, resten af tiden var kun karantæne, for ikke at sprede smitten. Vi måtte færdes på hele afdelingen, og absolut ingen andre steder. Jeg tror, at dørene var låste.

Når der en gang imellem skulle være stuegang, skulle vi være i vore senge, de blev glattet ud, og vi måtte ikke røre os, før det var overstået. Overlægen var ikke særlig præcis, så vi kunne ofte vente længe. Det var som en konge der kom ind, og følget var sekretær, oversygeplejerske, afdelingssygeplejerske mm. i rangorden. De talte til ham i tredje person: "Hvad mener overlægen" osv.

Når de voksne skulle ryge, sad de på hug ved en ventilationsrist, og blæste røgen derind, tobaksrygning var forbudt.

En nat blev der droppet nogle bomber på Hedegårdens marker på Vingevejen. Det var et engelsk bombefly, som blev jagtet af en tysk natjager, og som derfor smed bombelasten. Jeg ved ikke, om de klarede at returnere til England. Der var blevet nogle rigtig store kratere på marken, som folk skulle ud og se dagen efter. Der fandtes også rester af lysbomber, nok for at piloten kunne blive orienteret om, at bomberne blev kastet udenfor bebyggelse.

I slutningen af krigen, kom der rigtig mange flygtninge til Danmark. Omkring 100 kom med toget til Ørum, mest gamle og kvinder med børn. De gik fra stationen og til forsamlingshuset, hvor de blev indkvarteret. De kom simpelthen i laser og pjalter og var tydeligvis trætte. De bevægede sig langsomt af sted i samlet flok, nogle havde klude viklet om fødderne, og de ejede kun det, som de bar på. De kom fra Østprøjsen, og flygtede fra de russiske tropper, efterhånden som de rykkede mod Berlin. Før de nåede den danske grænse, havde mange været lang tid undervejs, ofte med hårde strabadser. Turen fra Padborg, hvorfra rejsen op i landet foregik med tog, og til Fredericia kunne somme tider tage flere dage, med lange ophold på div. stationer, har jeg senere læst. De flygtninge som kom til Ørum, kom alle med tog.

Ps. I 1945 døde der flere civile flygtninge af sult og overanstrengelse, end der døde danskere i alle krigsårene, inkl. danske søfolk og medlemmer af Frikorps Danmark. Jeg ved ikke, hvordan det var i Ørum, men mange steder blev der ikke taget hånd om de syge flygtninge, det var trist; de var jo uskyldige.

Der var et hegn mellem forsamlingshuset og den gamle skole. Lærer Andersen forbød os at tale eller lege med børnene og i det hele taget at nærme os hegnet. De havde lus, sagde han, hvad der muligvis også var rigtig. I øvrigt blev vi nogle gange i skolen undersøgt for lus af byens sygeplejerske frk. Djernis, som senere blev senere bestyrer af alderdomshjemmet.

Jeg har slet ingen erindring om, at danske børn legede med flygtningebørnene. Det var sikkert pga. vor lærers holdning til dem, der gjorde, at vi heller ikke i fritiden havde noget med dem at gøre. Mine forældre forbød os det ikke, men måske skyldtes det, at de var isolerede.

De måtte så lege med hinanden, og det gjorde de, bl.a. pigerne med sanglege, bolde, sjippetov mm. Drengene havde engang banket noget træ sammen, der skulle forestille en flyvemaskine, som de løftede op og løb rundt med, samtidig med at andre skød efter den med småsten.

Jeg kender heller ikke noget til, at der var voksne, der havde forbindelse til flygtningene ud over, at der var to gamle tyske skomagere, der sommetider besøgte min far på værkstedet. De prøvede at kommunikere så godt de kunne, den ene havde en teenager pige med; Hannelore Krause hed hun, det var sikkert et barnebarn. Den ene tyske skomager og Hannelore var også engang med til en familiesammenkomst, hvor min moster og onkel fra Viborg var med. Min moster kunne tale tysk. Det havde min far nok benyttet sig af, for at få noget mere at vide om de tyske flygtninge.

Straks efter krigens slutning blev der sat vagter på til beskyttelse af flygtningene, det var CBer, civil beskyttelse, en slags dansk hjælpepoliti.

Om aftenen fredag den fjerde maj var vi børn kommet i seng, da min mor blev kaldt over til telefonen på den modsatte side af vejen hos tømremester Christian Eriksen (nu Vestergade 9). Det var min far, han var sammen med Onsild Gruppen, og han fortalte min mor, at tyskerne ville overgive sig næste morgen kl. 8. Vi blev selvfølgelig meget glade og fik lov til at komme op igen. Når vor far ikke var

hjemme om aftenen, troede vi børn, at han var ude med regninger, og da vi jo ikke lyttede til BBC, når vor far var "ude med regninger", var vi kommet i seng, før vi fik det at vide.

Selv om det var aften, og krigen endnu ikke var sluttet, blev der sat flagallé op, da den senere blev taget ned, blev flagene båret gennem byen. Der var ingen tyskere, der blandede sig. De holdt sig i deres forlægning. Ingen vidste om de alle ville overgive sig uden kamp.

Næste morgen oplevede jeg, at nogle modstandsfolk kom hen til dyrlæge Herluf Skriver, for at "låne" hans Citroen. Skriver havde nøglen, men var ikke hjemme, så modstandsfolkene fik kortsluttet tændingslåsen og kørte med bilen.

Englænderne kom til Ørum den 2. maj, i øvrigt samme dag som general Montgomery kom til København. De fik en begejstret velkomst, folk stod langs vejen, vinkede og rakte blomster op til soldaterne i køretøjerne. Der var en måske to køretøjer, der blev i byen i et par timer. Soldaterne blev inviteret ind på mad. Det køretøj jeg husker, blev parkeret ved indkørslen mellem barberen og maleren. Imedens de spiste, klatrede vi børn op på og i det pansrede køretøj og undersøgte det, der var ingen der forhindrede os i det. Der var ingen våben i køretøjet, de havde muligvis taget dem med ind, men der var rigtig meget ammunition, masser af krumme magasiner med patroner, som sad tæt i panelerne, og der var knive og værktøj under sæderne.

Aftenen før den 23. juli blev det meddelt i radioen, at der blev foretaget pengeombytning, og de gældende pengesedler var blevet ugyldig. Grunden var, at staten ville have fat i de mange penge, som sortbørshandlere, værnemagerne og lign. havde tjent ulovlig på den tyske besættelse. Penge som tyskerne havde hentet i Nationalbanken. Alle penge, som kunne dokumenteres var tjent på lovlig vis, kunne ombyttes. Jeg kom senere til at kende en mand, som havde tapetseret en væg på sit kontor med gamle pengesedler. De var mindre værd end nyt tapet.

Onsild Gruppen holdt bl.a. til på Karlslyst, som dengang hørte under Tjele Gods. Det var hovedsagelig en modtagegruppe, men der blev også lavet jernbanesabotage. Det eneste minde der i dag er tilbage fra den tid er to tyske stålhelme. De er fra en af sabotagerne ved Onsild, hvor nødværge var den eneste udvej for overlevelse da der skulle anbringes sprængstoffer på skinnelegemet.

Min far fortalte nødig om, hvad der foregik. Det lå i luften, at man ikke spurgte. Først da jeg fandt Onsild Gruppen på nettet og fandt ud af, at Svend Flensborg også havde været med, og han fortalte mig noget om det, fik jeg bedre kendskab til den. Da havde jeg kendt ham i ca. 45 år uden at vide, at han havde været modstandsmand og endda i samme gruppe som min far. Da var vi begge blevet pensionister. Se: www.onsild-lokalhistorie.dk

Hjemmesiden er, som der står på den, skrevet af Lilly Thorup efter egne erindringer og notater af nu afdøde modstandsmand Ejner Thorup samt af Svend Nielsen, og fordi min far straks efter krigen forlod byen, er hans navn åbenbart glemt, og da hjemmesiden endelig blev skrevet, havde vi forladt Ørum for flere år siden.

Det sidste medlem af Onsild Gruppen, Svend Flensborg, døde den 31. jan. 2014. Vi havde begge været ansat ved Shell i Fredericia. En dag besøgte jeg ham, ikke så lang tid før han døde, da åbnede han sig noget op om sine oplevelser fra den gang, dog nok kun det, som han ville fortælle mig. Jeg ønskede at optage hvad han fortalte, men det ønskede han ikke, at jeg gjorde. Han fortalte bl.a., at han dengang opbevarede en engelsk uniform for at være klar, hvis de allierede havde valgt at invadere Jylland.

Uden de mange modstandsgrupper i Danmark og deres samarbejde med SOE (Special Operations Executive) og Royal Air Force, var det jo ikke sikkert, at feltmarskal Montgomery og hans 21. armegruppe havde kæmpet for at komme først til Lübeck området, og derved forhindret de sovjetiske tropper i at nå den danske grænse. Derved blev vi måske skånet for at komme bag jerntæppet. Man kan jo bare gætte, men Montgomery blev Danmarks befrier, det er sikkert, og vi blev igen herrer i eget hus.

Krigen var slut i vor del af verden, men snart begyndte den kolde krig. Det har virkelig været mange år, man har gået og bekymret sig om fremtiden. Der blev fremstillet så mange våben, at det var muligt at gøre kloden ubeboelig flere gange. Under Cuba-krisen var vi meget tæt på en tredje verdenskrig. Nazisterne var besejret, men kommunisterne var truende, og hvad med i dag?

Umiddelbart efter den 5. maj blev min far ansat ved fængselsvæsenet. I første omgang som fængselsbetjent. Det blev vor nabo Georg Wilhelm Busch (nu Vestergade 24) også. Vi blev igen naboer i Sejet, som ligger mellem Horsens og Juelsminde tæt ved straffelejren Møgelkær, som var navnet dengang, og hvor de begge blev ansat.

Fangerne var de såkaldte landssvigere, som stikkere, folk fra terrorgrupper mm. Mere end 30.000 blev interneret og over 12.000 mennesker blev idømt fængselsstraf under retsopgøret, og mange fik livsvarig fængsel.

Jeg kan stadig huske, at der over en meget lang periode blev oplæst de mange domme i radioen, og ved de lange straffe mistede nogen også al tillid for bestandig eller for en tid, det vil bl.a. sige, at de mistede retten til valgbarhed, stemmeret, ret til at udøve offentlige erhverv og handel, arbejde som læge, præst, sagfører og andet, som kræver offentlig autorisation mm. Der blev afsagt 103 dødsdomme, hvoraf 46 blev eksekveret, nogle af dem i Undalslund plantage ved Viborg.

Folketinget vedtog i 1946 et straffelovsforslag der mildnede straffene, og det betød bl.a., at den sidste fange blev løsladt i 1960.

Peter Nielsen på vagt

Folk, som havde arbejdet for tyskerne, både herhjemme og i Tyskland, kunne heller ikke komme i betragtning til offentlige stillinger, selv om de var tvunget til at tage arbejdet af fagforeningen, og opfordret dertil af regeringen. Ville de ikke, og de blev arbejdsløse, fik de ingen understøttelse.

Ps. Mine forældre solgte vort hus til skomager Hardy Villekjær fra Vejrum. Han blev far til den landskendte kontroversielle frimenighedspræst og abortmodstander Orla Villekjær.

Kun min far forlod Ørum lige efter krigsafslutningen, resten af familien flyttede ned på Vingevej til min farbror Johannes Nielsen. Vi forlod først byen næste forår. Min far var først fængselsbetjent i Frøslev-lejren, før vi flyttede til Sejet. Frøslev-lejren havde huset helte, så der skulle ikke sidde landssvigere i Frøslev-lejren, hvorfor lejren fik navneforandring til Fårhus-lejren, medens den husede den type fanger.

Georg Busch havde været interneret i Frøslev-lejren fra oktober 1944. Han blev arresteret af Gestapo på sin lille datter Kirstens 1 års fødselsdag, og hvor familien i den anledning ventede gæster. Georg havde skrevet en artikel i Viborg Stifts Folkeblad, som handlede om hans arbejde i organisationen De Unges Grænseværn, og som Gestapo ville anholde ham for. De rodede lejligheden igennem og fandt en tysk indkaldelsesordre, som han ikke havde reageret på. Han blev anklaget for landsforræderi, men var der noget, han ikke var, så var det landsforæder. Han var en god dansk borger, idet han fik statsborgerskab i 1940.

Georgs kone Magda kom også efter hans arrestation meget over til os. Jeg husker stadig hende sidde grædende på divanen, mens mine forældre søgte at trøste hende. Andet kunne de ikke gøre. Det endte godt. Georg kom hjem efter 5. maj fysisk uskadt, men hans lille datter kendte ham ikke, da hun igen så sin far. Han var født i Flensborg, og tilhørte det danske mindretal, og da nazisterne i trediverne begyndte at skabe uro, sørgede hans mor for, at han kom til Danmark.

Min bror Frank og jeg besøgte ham en gang hver sommer, til han døde for ca. 6 år siden. Han havde for længst lagt krigsårene bag sig, sagde han, så vi talte aldrig om dem, selv om jeg gerne ville have noget at vide. Men jeg ved, at efter krigen, når min far og Georg gik ture, eller var alene sammen, blev der talt om noget, som vi andre aldrig fik noget at vide om. Jeg tror, at det har været særdeles gavnligt for deres psyke, at de to havde hinanden at betroe sig til.

Det må have været et enormt psykisk pres, som modstandsbevægelsens medlemmer har været udsat for i en tid, hvor der var en hårfin kridtstreg mellem venner og fjender, og hvor de hele tiden var på vagt over for stikkere. De levede livet farlig. Statsminister Vilhelm Buhl opfordrede tilmed i 1942 den danske befolkning til at angive modstandsfolk til myndighederne og dermed til tyskerne. Det blev han ikke straffet for efter krigen.

Dengang blev man ikke tilbudt psykologhjælp, post traumatisk stress syndrom var noget, som jeg først hørte om i mit voksne liv. Fortrængning var metoden til at bekæmpe traumer, mange af medlemmerne har måttet levet med resten af deres liv. Jeg synes, de var helte. De gjorde frivilligt, det, de mente, der var deres pligt.

Anden verdenskrig har der været meget fokus på de senere år, både i skolerne, de trykte og elektroniske medier og film. Man må virkelig håbe, at nutidens unge har fået forståelse for, at frihed ikke nødvendigvis er en selvfølge. Det er det meget langt fra.

Den 15/5 1945 blev jeg optaget i FDF's Ørum kreds i 1. pilteklasse, det var lærer Andersen, der var kredsfører, årets sommerlejr, min første og eneste i Ørum FDF gik til Kielstrup ved Hobro.

Jeg tror, at det var omkring april 1946, at Vognmand Hans Pind en dag fyrede op i gasgeneratoren, og "tankede op" med nogle sække bøgeklodser på ladet, for at gøre klar til at køre første del af vort flyttelæs til Sejet, i første omgang med min far, Jørn og jeg, der havde min far købt et hus, uden den øvrige familie havde set det, et par dage efter kom så resten af familien med sidste læs. Fra da slutter, hvad jeg kan fortælle om Ørum, jeg har kun været der meget lidt siden, men jeg havde en dejlig barndom der.

Jeg var glad for, at mine gamle klassekammerater fra Ørum fandt mig her i Fredericia i 1999, så jeg kunne være med til at fejre vor 50 års jubilæum for vor konfirmation, selv om jeg ikke blev konfirmeret sammen med dem. Der i blandt var Arne Christensen, som boede i Ørum en del år mere end jeg, og som også har skrevet et hæfte om sin barndom i Ørum. Ham har jeg haft kontakt med nogle gange, når jeg f.eks. var lidt i tvivl, om det jeg her har skrevet var korrekt. Tak Arne.

Der findes i lokalarkivet i Ørum to eller tre ringbind med div. papirer, som Georg Busch har afleveret. Her er også den lille artikel, som var skyld i, at han blev arresteret. Ringbindene er nok værd at gennemse for dem, der interesserer sig for den tid.

Se evt. også Michael Lades og Arne Christensens erindringer på Tjeleegnens Lokalhistoriske Arkiv og www.onsild-lokalhistorie.dk

Erfaringerne fra de første år af vort liv
bliver til en klang i vore voksne hjerner.
Michael Kvium.

Torben Holmgaard Nielsen
Kaltoftevej 46
Fredericia